

Quan França es va rendir nosaltres vam seguir treballant en la fàbrica, donat que ens trobàvem a la França lliure del General Petain. Però la persecució contra els enemics del feixisme era igual o pitjor que la que exercia els alemanys, i és per açò que molts començaren a refugiar-se en el bosc o en la muntanya. D'aquesta manera s'organitzaren el Maquis, entre els quals s'hi podien trobar molts espanyols que, pel fet de ser nomenats "rojos" encara que no ho fossin, eren considerats "perillósos". Vam seguir fent feina durant més d'un

Els vagons d'un tren de via morta servien de vivenda per als treballadors de la fàbrica de pólvora. En Toni Pons és el segon de la dreta.

any fins que les circumstàncies bèl·liques ho impediren. Durant aquest temps passàrem molta gana. La gent es brindava als pagesos de les cases de camp més properes per tal de treballar i aconseguir algun menjar diari. Posteriorment, ens van traslladar al Departament del LOT, a una vall molt polida on s'havia de construir una fàbrica hidroelèctrica.

Arriben els alemanys. Quina és la nova situació dels presoners espanyols?

La nova residència, Cajarc, pròxima al riu Lot, és una població molt agradable. Aprofitant un bot natural de 10 metres d'altura havíem de construir un *Barage* automàtic. Començàrem les obres netejant el terreny.

Érem considerats peons, i per aquesta raó no vam treballar, almanco inicialment, en l'especialitat per a la qual ens havien elegit. Però, poc a poc, ens vam anar incorporant en altres tasques. Jo també ho vaig aconseguir. Després de fer d'ajudant de sondejador, electricista,... entr a l'oficina com a delineant, on faig feina fins a la meua incorporació al Maqui (juny de 1994).

En quin moment es posa en contacte amb la resistència francesa i amb els maquis? Quin tipus d'acció portaven a terme?

Els obrers eren de diferents nacionalitats, n'hi

havia d'espanyols, polacs, argelins, marroquins, anamites i, com era lògic, de francesos. La majoria eren enginyers o encarregats que es van distribuir per distintes empreses. El control era molt estricte.

De l'Estat espanyol n'hi havia de totes les regions i també, arrel de la GC, de molts de partits, organitzacions i sindicats diferents. Els que estaven més organitzats eren els comunistes: tenien contacte amb la Resistència i amb els maquis refugiats per aquella zona.

El meu primer contacte amb la Resistència va ser a través del Director de l'Empresa, un home ferit de la *Guerra del 14* i acèrrim enemic dels alemanys. Vàrem realitzar, conjuntament, varies accions sobre la línia telefònica, a través de la qual controlàvem el pas de combois o de material. Aquest contacte durà fins que els alemanys començaren a requisar, forçosament, més ma d'obra. Em vaig haver d'amagar varies vegades i finalment anar al Maqui. Poc després es produïa el *Desembarcament de Normandia*.

Realitzàvem accions de diferents tipus i amb resultats molt diversos: alliberar presos, desmuntar un tros de via fèrria per on havia de passar material alemany, esfondrar un pont, posar explosius... La informació ens arribava a través de *Radio Londres*.

En quin moment es produeix el seu retorn a Espanya? Com es torna a integrar a la vida civil?

El meu retorn a Espanya està relacionat amb